

Az erdélyi magyar kisebbség védelme a nemzetek szövetsége előtt.

A hiteles külföldi forrásanyag felhasználásával összeállította az EFE „Jancsó Benedek Társaság”-a.

Az 1919 december 9-i párizsi kisebbségi szerződés 12. cikke a román uralom alá került kisebbségek jogainak a román kormány által való tiszteletbentartását nemzetközi érdekű kötelezettségeknek nyilvánítja s azokat a Nemzetek Szövetségének védelme alá helyezi.

Az erdélyi magyar kisebbségnek nemzetközi védelme a fenti határozott garanciák ellenére sem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Egyrészt a Nemzetek Szövetségének nehezen mozgó apparátusa, másrészt pedig a többségi sorsból kisebbségi sorsba került erdélyi fajtestvéreinknek, valamint az önálló politikai iskolázottság hiányában szenvedő csonkaországbeli magyarságnak tapogatózó kísérletei az erdélyi kisebbség nemzetközi védelme terén kínos, mondhatni tragikus kiábrándulásra vezettek.

Előre leszegezzük, hogy azok a támadások, melyek a Nemzetek Szövetségét a kisebbségi védelem gyakorlati eredménytelensége miatt érik, távolról sem állják meg a helyüket. A kérdés elfogulatlan tanulmányozása arra a megállapításra vezet, hogy a genfi sikertelenségek alapokai a kisebbségek szervezetlenségében s a védelem ki nem használásában rejlenek.

Az a legenda viszont, mely szerint a kisebbségek több ezer petíciót — egyesek tízezret említenek — nyújtottak volna be a Főtitkársághoz, a szabadröptű fantázia szüleménye. Herbert von Truhart részletesen kimutatja, hogy 1920-tól 1930-ig 13 államban élő 19 kisebbség összesen 404 petícióval fordult a Nemzetek Szövetségéhez, melyek közül csak 34 íródott magyar kisebbségek érdekeinek szolgálatában.

Ez az utóbbi szám azt jelenti, hogy a három utódállamban élő magyarság sorsáról tíz év leforgása alatt a genfi „sóhivatal” csak 34 ügy útján szerzett tudomást, ami évente utódállamonként átlag *egy ügyet* tesz ki. Ha tekintetbe vesszük, hogy ezek a beadvá-

nyok szerkesztésükben kifogásolhatók, előttünk áll a magyar kisebbségvédelem szervezetlensége, amely tény mindenki ellen beszél, csak a Nemzetek Szövetsége ellen nem.

Az erdélyi magyar kisebbség érdekében 1920-tól 1930. évi október haváig összesen huszonegy esetben fordultak a Főtitkársághoz, s ezek közül 18 esetben az eljárást lefolytatták, három ügy viszont még elintézés alatt áll.

A huszonegy eset között olyan ügyek is szerepeltek, amelyekkel kapcsolatosan az érdekelt panaszosok több beadványt nyújtottak be a Főtitkársághoz. Ilyen például a Magánoktatási törvényt sérelmező panasz, mely három külön-külön beadványból áll; tekintettel azonban arra, hogy ezek a panasziratok egymásnak a kiegészítését szolgálják, egynek számítanak.

Az egy ügyben beadott panaszok, táviratok vagy memorandumok száma szerint érkezett a Főtitkársághoz 12 egy beadványos és 5 több beadványos panasz; 4 jelenleg még eljárás alatt állván, beadványaik száma nem határozható meg.

A beadványok keltét véve alapul, benyújtottak: 1920-ban 3 panaszt, 1921-ben 6-ot, 1922-ben 2-t, 1923-ban 1-et, 1925-ben 4-et, 1929-ben 2-t és 1930-ban (októberig) 3-t. Az 1924., 1926., 1927. és 1928. években egyetlen egy panasz sem hívta fel a Főtitkárság figyelmét az erdélyi magyarság helyzetére.

A legtöbb panaszt az uralomváltozás első éveiben adták be, amikor a Nemzetek Szövetségének szervezete még gyermekkorát élte s a nem régen befejezett háború hatása alatt álló politikai elfogultság uralta a Tanács határozatait. Viszont, amikor a helyzet már tisztázódott s a Tanács üléseinek szelleme a konciliáns határozatok meghozatalát lehetővé tette, teljesen érthetetlen okokból a panaszok száma csökkent s később teljesen el is maradt. Csak az utolsó esztendőben észlelhetünk egy újabb panaszolási folyamatot, amely azonban távolról sincs arányban a sérelmek számával és intenzitásával. Hosszadalmas volna ezen jelenség indító okainak ismertetése és boncolgatása, annyi azonban tény, hogy a fenti számokból kitűnő szomorú helyzeten a legsürgősebben változtatnunk kell, mert enélkül minden másirányú kisebbségvédelmi akció anyagi és időbeli pazarlást jelent.

Tárgya szerint a beadott huszonegy panasz közül hat általános, 15 pedig speciális sérelmekkel foglalkozik. Kimondottan agrárügyben adtak be 6 panaszt, egyházügyben egyet, iskolaügyben 5-öt, agrár- és ingatlanelkobzási ügyben egyet, személybiztonság-

ügyben kettőt, a többi 6 panasz pedig általános sérelmekkel foglalkozik.

A panaszt a Főtitkársághoz való beérkezése után a Kisebbségi Osztály alapos vizsgálat alá veszi s az elfogadhatási feltételek szempontjából első fokon dönt annak sorsa felett. Ha a panasz sem tartalmilag, sem alakilag nem felel meg a Tanács által az 1923 szeptember 5-i ülésén megállapított feltételeknek, a Főtitkárság nem veti alá a rendes eljárásnak; viszont elfogadhatóság esetén a panaszt megküldi az érdekelt kormánynak válaszáig végett.

A szóbanforgó panaszok közül a Főtitkárság 19-et rendes eljárás alá vont s csak kettőt zárt ki a procedura alkalmazásából. Érdemes külön feljegyezni ezt a két petíciót. Egyik a báró Bánffy és neje által 1920-ban beadott petíció, amelyet a Főtitkár minden különleges indokolás nélkül egyszerűen az irattárban helyezett el. Ugyancsak ismeretlen a Magyar Nemzeti Szövetség által 1929-ben beadott petíció sorsa, melyet viszont inkább *revíziós*, mint *kisebbségi* petíciónak minősíthetünk. A többi 19 esetben a panaszok eljutottak mind a román kormányhoz, mind a Tanács tagjaihoz.

Sürgős esetekben az 1921 július 27-i Tanácshatározat értelmében a Főtitkár eltérhet a rendes eljárástól s a panaszt az érdekelt kormány válaszáig bevárása nélkül küldi meg a Tanács tagjainak. Ezt az úgynevezett sürgősségi záradékot a Főtitkár két esetben alkalmazta: a bánáti és erdélyi telepések, valamint az Anghelescu-féle magánoktatási törvény ügyében beadott panaszoknál. Két panasz nem kerülvén a rendes eljárás alá, 19 panasz adminisztrációs elintézése az 1923 szeptember 5-i Tanácshatározatban megállapított procedura szerint történt.

A Főtitkársághoz beérkezett panaszokat az első időkben a Nemzetek Szövetsége összes tagjainak megküldték. A Tanács 1921 június 27-én határozatot hozott, melynek értelmében a kérvények és az érdekelt állam esetleges észrevételeinek közlése a tanácstagokra szorítkozik. A Szövetség tagjaival való közlés és a nyilvánosságra hozás általában akkor történhetik meg, ha ezt az érdekelt állam kívánja, vagy ha a Tanács e tárgyban határozatot hozott, amennyiben a Tanácsot kellő módon közbelépésre felhívták. Ezek szerint azokat a panaszokat és kormányválaszokat, melyeket a Szövetség összes tagjaival közöltek, vagy amelyek a Tanács üléseinek napirendjén szerepeltek, végül amelyeknek közzétételét az érdekelt állam kívánja, nyilvánosságra hozzák, a többi panaszok és kormányválaszok titkosak. A Szövetség összes tagjai-

val közölt akták iktatói jelzése: C. M. (Conseil, Membres); a csak a tanácstagokkal ismertetett akták jelzése: C (Conseil). A C. M.-es akták nyilvánosak, a C. jelzésű akták titkosak (azonban nem mindig, mert vannak C. jelzésű nyilvános akták is).

A tanulmányunk tárgyát alkotó huszonegy panasz közül az 1920—23. években beadottak C. M. jelzésűek (tizenegy); ezek megküldettek a Szövetség összes tagjainak s nyilvánosak. A báró Bánffy és a Magyar Nemzeti Szövetség petícióinak jelzései előtünk ismeretlenek. Az 1925—30. években beadott nyolc petíció C. jelzésű. Ezek közül a román kormány kívánságára az egyiket — még pedig az Anghelescu-féle magánoktatási törvény ügyében beadott panaszt — nyilvánosságra hozták; a bánáti és erdélyi telepések ügyének iratai viszont azáltal váltak nyilvánosakká, hogy az ügy a Tanács által tárgyalatott; négy C. jelzésű panasz még folyamatban van; kettő viszont a titkos akták között szerepel. Általában tehát az összes 21 panasz közül 2 nem került eljárás alá; 4 azért titkos, mert az eljárás még folyamatban van; 2 titkos és 13 nyilvános.

A román kormány egyetlen egy esetben sem tért ki a válaszadás kötelezettsége alól a panasztevők peticionálási joga kétségbevonásának ürügye alatt. Ezt a tényt azért említjük fel, mert a Nemzetek Szövetségének krónikájában többször előfordult, hogy az érdekelt állam kormánya kifogásolván a panasztevők kompetenciáját, megtagadta észrevételeinek a benyújtását. Rendszerint a kompetencia kérdésének a felvetése az ügy lezárását vonja maga után, ahogyan ez például meg is történt 1927-ben Petruchevics ukrán vezér cseh és lengyel vonatkozású petícióival.

A kérdéses 21 beadvány közül négyre nincs kormányválasz: a General Presbyterian Alliance által 1920 december 23-án, a báró Bánffy és neje által 1920-ban, a m. kir. külügyminiszter 1921 április 28-án és a Magyar Nemzeti Szövetség által 1929-ben beadott petícióra, illetve jegyzékre. Lehetséges, hogy a román kormány ezekre is válaszolt, mert a rendelkezésünkre álló adatokból a tényállást pontosan nem állapíthattuk meg. Valószínűbb az, hogy a kérdéses beadványok nem is jutottak el a román kormányhoz, amit igazol a báró Bánffy-üggyel kapcsolatos főtitkári levél, mely expressis verbis megmondja, hogy a petíció a Nemzetek Szövetségének archivumába helyeztetett el, anélkül, hogy azt a tagállamokkal ismertették volna. A General Presbyterian Alliance beadványa viszont 1920-ra esik, amikor a Kisebbségi Szerződés még nem

volt ratifikálva s így a kisebbségi védelem idevonatkozó része nem állt még a Szövetség garanciája alatt. Ami pedig a Magyar Nemzeti Szövetség petícióját illeti, inkább revíziós petíciónak tekinthető s feltételezhető, hogy még a Kisebbségi Osztályhoz sem került. A m. kir. külügyminisztérium 1921 április 28-i jegyzékére vonatkozó adatainkból nem tűnik ki az, hogy a román kormány válaszolt volna a jegyzékre.

Ezzel szemben a román kormány a Nemzetek Szövetségének tagjait 1923-ban informálni akarta a magyar kisebbség helyzetéről. 1923. júliusában egy hosszú jegyzéket terjesztett be a Főtitkársághoz, amelyben egyrészt a kulturális, másrészt a gazdasági helyzetet vázolja. Kitér az agrárreformra is s igyekszik bebizonyítani, hogy annak végrehajtása kedvező a magyar kisebbségekre. A román kormány fenti jegyzékét minden kisebbségi panasztól függetlenül terjesztette a Nemzetek Szövetsége elé. Kérésére a jegyzéket a Szövetség hivatalos lapjában közzétették. (J. O. 4-éme anne, No. 9. p. 1065.)

Románia elismerte a Kisebbségi Szerződés 12. cikkében, hogy amennyiben a Nemzetek Szövetségének kisebbségvédelmi garanciáját és annak gyakorlását illetően közötte és a Nemzetek Szövetségének Tanácsában képviselt valamely hatalom között véleménykülönbség merülne fel, ezt a nézeteltérést a Szövetség Egyességokmányának 14. cikke értelmében nemzetközi jellegű vitás ügynek fogják minősíteni és ha a másik fél is úgy kívánja, döntés céljából az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjesztik.

Az erdélyi kisebbségek védelme ügyében beadott panaszokkal kapcsolatban egyetlen egy olyan kérdés sem merült fel, mely a fenti előírások alkalmazására vezetett volna; az Állandó Nemzetközi Bíróság erdélyi kisebbségi ügygel tehát soha sem foglalkozott.

A Tanács 1920 október 25-i határozata egy úgynevezett Hármas Bizottság elé utalja a kisebbségi panaszokat, mely Bizottság az elnökből és az általa kijelölt két tagból áll. Ez a Hármas Bizottság — a folyamatban levő három ügyet nem számítva — 18 eset közül két esetben hozott nyilvános döntést: 1. a bánáti és erdélyi telepések ügyében a panaszt a Tanács elé utalta és 2. a Magánoktatási törvény ügyében nagyobbára elutasító határozatokkal jegyzőkönyvi leg zárta le az eljárást.

Ellenőrizhetetlen információink szerint a Magyar Nemzeti Szövetség petíciója nem került a Hármas Bizottság elé. A torontáli

telepesek ügyében a panaszt a panaszosok visszavonták, minek következtében elmaradt a Hármas Bizottság előtti eljárás.

A Tanács 1929 június 13-i határozata értelmében a panaszokat megvizsgáló Hármas Bizottságot rendkívüli esetekben az Elnök Ötös Bizottsággá egészítheti ki. Ezt a határozatot első ízben a Névelemzés ügyében beadott panasz megvizsgálásánál alkalmazták 1930 szeptemberében. Mint érdekességet megemlíjtük, hogy az Ötös Bizottság tagjai közé Németország delegátusát is benevezték.

Fontosnak tartjuk külön kiemelni, hogy 1930 októberig tehát csak egy panasz került a Tanács elé: az erdélyi és bánáti telepesek ügye, ami azonban nem jelenti azt, hogy a többi felmerült esetekben a Nemzetek Szövetsége előtti peticionálás eredménytelen lett volna. Példának felemlítjük, hogy az oktatás terén észlelhető engedményeket, valamint a Kuun-kollégium visszaadását a panaszoknak köszönhetjük.

A panaszok a benyújtók szerint négy csoportba osztályozhatók:

a) *Erdély területéről származó panaszok.* Ide tartoznak azok a beadványok, melyeket az erdélyi magyar kisebbségnek Erdélyben lakó tagjai írtak alá, s amelyek a valódi kisebbségi petíciókat alkotják. Előnyük az, hogy a legnagyobb informatív értékkel bírnak s a kisebbségi védelem terén a legfontosabb okmányok közé tartoznak.

b) *Kormánybeadványok.* Ebbe a csoportba sorozhatók a magyar kormány vagy annak külképviseletei által beadott kisebbségvédelmi tárgyú iratok (jegyzékek, memorandumok stb.), melyeknek csak abban az esetben lehet olyan jogi hatásuk, hogy a Tanács közbelépését egyenes úton előidézzék, ha beadásuk alkalmával Magyarország a Tanács tagállamai közé tartozik, vagy ha a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 11. cikke alapján adattak be. Bár informatív értékük a diplomáciai udvariasság szempontjából nem vonható kétségbe, még sem mentesek az elutasítástól, mert az érdekelt kormány, ha a beadvány tárgyát nem is cáfolja meg, azt saját javára színezi ki, ami a beadvány „udvarias” elutasítására vezet. Idevonatkozóan igen érdekes esetek merültek fel a litván-lengyel kisebbségvédelmi harcban.

c) *Csonkamagyarországi nemhivatalos beadványok,* melyek a mai Magyarország területén élő, illetve működő személyektől vagy egyesületektől erednek. Informatív értéküket propaganda jellegük semmisíti meg s rendszerint mind alaki, mind tárgyi szempontból hiányosak. Legtöbbször nemcsak politikai, hanem tudományos szempontból is a kétségbevonható adatforrások közé tartoznak.

d) *Nem magyar származású beadványok.* Ezek közé tartoznak azok a beadványok, melyeket a magyarságon kívüleső, a magyarsághoz fajilag és érdekileg nem kötött személyek (egyesületek) adtak be. Informatív értékük bizonyos szempontokból nem vonható kétségbe, mert olyan idegen testületektől (személyektől) erednek, melyek a kisebbségi érdekeken kívül állanak. Ismerve azonban a modern politika propaganda-eszközeit, ne csodálkozzunk azon, hogy egyes körök még ezeket a beadványokat is kételkedéssel fogadják. Példának felhozzuk, hogy az Erdélyben járt amerikai unitárius-egyházi bizottságnak a magyar kisebbségi panaszokat megerősítő beadványával szemben a románok Tichner Henriette amerikai írónővel válaszoltak (Roumania and her religious minorities). Egy, a magyarságra és a románságra nézve idegen személy, aki a kisebbségi kérdések iránt érdeklődik, éppen olyan joggal teheti magáévá az amerikai unitárius egyház jelentését, mint a Miss Tichner ellenkező véleményű állításait.

Lássuk ezek előrebocsátása után az egyes petíciók sorsát, a petíciók eredete szerint csoportosítva.

A.

Az Erdély területéről származó beadványok száma kilenc. Ezekből egy személyi, négy agrár és négy kultúrsérelmeket tárgyal. Egyetlen egy erdélyi petíció sem adatott be a Főtitkársághoz az érzelmi, a gazdasági, a politikai sérelmek és a személy- és vagyonbiztonság tárgyában. Bár az ily sérelmek budapesti származású petíciókban tétettek szóvá, még sem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy az erdélyi magyarság csak a legsúlyosabb esetekben fordult a Nemzetek Szövetségéhez, ami eklatáns cáfolata a román kormány által hangoztatott illoyalitási vádnak.

A szóban levő kilenc petíció tárgya és elintézési módja a következő:

1. *Báró Bánffy és neje* Kolozsvár környéki nagybirtokosok panaszt tesznek a Nagykövetek Tanácsánál a román hatóságok részéről őket ért bántalmazások miatt.

Jules Cambon, a Nagykövetek Tanácsának elnöke 1921 április 15-én a panaszt azzal teszi át a Nemzetek Szövetségének Főtitkárságához, hogy a kisebbségvédelem a Nemzetek Szövetségének hatáskörébe tartozik.

A Főtitkárság 1921 május 14-én kelt levelében közli Jules Cambon elnökkel, hogy a petíció nem továbbítható a tagállamok-

nak s hogy a Kisebbségi Szerződés ratifikálása még nem történt meg, minek következtében a Szerződés által előírt kisebbségvédelem még nem helyeztetett a Nemzetek Szövetségének garanciája alá.

A Főtitkárság 1921 május 20-án kelt körlevelében értesíti a tagállamokat, hogy a panasz az archivumba helyeztetett el. (Minorités d'origine hongroise. Lettre du Président de la Conférence des Ambassadeurs, en date du 15 avril 1921, et autres documents sur le même sujet. C. 50. M. 24. 1921. I.)

Ezzel lezárult a panasszal kapcsolatos főtitkári eljárás, ami annál is érthetlenebb előttünk, mert ugyanazon körlevélhez a titre d'information mellékelte a magyar kormánynak cseh és román vonatkozású kisebbségvédelmi beadványait, valamint a párizsi román meghatalmazott miniszter válasziratát.

2. *Bánáti és erdélyi telepések ügye.* Dr. Tornya Gyula csákovai ügyvéd az erdélyi és bánáti telepések nevében 1925 február 18-án sérelem tárgyává teszi az erdélyi román agrárreformtörvénynek 10. cikkét, amely szerint az 1885 után telepített telepések birtokai különleges kisajátítás alá esnek, valamint az 1921 október 25-i törvény 2. cikkét, amely a magyar hatóságoknak 1918 december 1-e után tett birtokjogi intézkedéseit semmisíti meg. (Pétition présentée à la S. D. N. par les colons hongrois du Banat et de Transylvanie formant minorité de race et de langue en Roumanie contre l'État roumain.)

A Nemzetek Szövetségének Főtitkársága 1925 február 28-án közölte a panaszt a román kormánnyal válaszadás végett, majd 1925 március 2-án a panaszt a román kormány válaszána bevarása nélkül, s sürgősségi záradék alkalmazásával megküldte a Tanács tagjainak. (C. 113. 1925. I. Protection des Minorités en Roumanie. Pétition des colons de race hongroise du Banat et de Transylvanie — Roumanie.)

A román kormány nevében Duca külügyminiszter 1925 április 27-i kelettel válaszolt a petícióra. (Observations présentées par le Gouvernement roumain sur la pétition etc.) A román kormány hangsúlyozta, hogy a telepítés a román elemnek elmagyarosítását célozta s hogy amíg a magyar telepések 15—25 holdas birtokon gazdálkodhattak, az autochton románság a legnagyobb nyomorban élt. Kénytelenek voltak tehát a telepések birtokait rendkívüli kisajátítás alá venni, hogy a román földigénylőket kielégíthessék. Ami az 1921 október 25-i törvény 2. cikkét illeti, a román kormány azt állítja, hogy az a magyar szuverénítás megszűnése és a román

uralom tényleges gyakorlása közötti időben történt hatósági intézkedéseket akarja ellenőrizni, mely intézkedések között nagyon sok a törvénybe ütköző aktus. Válaszának mellékleteiben statisztikai adatokat közöl az agrárreform végrehajtásáról.

A Főtitkárság 1925. május 7-én közölte a tanácstagokkal a román kormány fenti válaszát. (C. 258. 1925. I. Protection des Minorités en Roumanie. Pétition etc.)

Tornya Gyula dr. 1925. május 10-i pótpetíciójában jelzi, hogy újabb öt telepés község csatlakozott a panaszhoz, s ismerteti helyzetüket, majd 1925. május 25-i levelében értesíti a Tanács elnökét, hogy az igazfalvi telepések is csatlakoztak a panaszhoz.

A Főtitkárság 1925. június 5-én közölte a Tanács tagjaival Tornya fenti két beadványát. (C. 328. 1925. I. Protection... etc.)

A Tanácsnak az ügy megvizsgálására kiküldött Hármass Bizottsága, amely Belgium, Nagybritannia és Svédország delegátusaiból állott, azt javasolta, hogy az ügy tűzessék ki a Tanács 24. ülészakának napirendjére. A Főtitkárság ezt a határozatot 1925. május 16-án hozta a Tanács tagjainak tudomására (C. 269. 1925. I.), majd 1925. május 29-én újra megküldte a Tanács tagjainak Tornya első petícióját (C. 113. 1925. I.) és a román kormány válaszát (C. 258. 1925. I.) egy okmányt alkotó nyomtatványban (C. 292. 1925. I. Pétition des colons... etc.).

Dr. Tornya Gyula 1925. június 9-én egy újabb memorandumot nyújt be a Főtitkársághoz. (Explications supplémentaires à la pétition des colons... etc.)

A *Nemzetek Szövetségének Tanácsa* (Nagybritannia, Franciaország, Olaszország, Japán, Brazília, Spanyolország, Uruguay, Belgium, Svédország és Csehszlovákia) 1925. június 11-i ülésében elfogadta Mello-Franco jelentését mely szerint Románia képviselője, Titulescu, a román kormány nevében kötelezte magát, hogy az ügynek a Tanács által leendő végleges letárgyalásáig beszünteti a telepések birtokainak kisajátítására irányuló eljárást. Egyúttal elhatározta, hogy a kérdést a legközelebbi ülészsakra halasztja. (Journal, Off. 1925. július.)

A Főtitkár 1925. június 15-én közli a Tanács tagjaival Tornya Gyula június 9-i pótbeadványát (C. 371. 1925. I.).

Tornya Gyula 1925. július 23-án újabb petíciót nyújt be: Deuxièmes explications supplémentaires à la pétition... etc., amelyben kimutatja, hogy a román kormány kielégítheti a román

paraszság földigényeit, anélkül, hogy a telepesek birtokait kelljen kisajátítania. A Főtitkár ezt a pótbeadványt 1925 szeptember 2-án küldi meg a Tanács tagjainak (C. 484. 1925).

Tornya Gyula 1925 augusztus 15-én táviratban felhívja a Főtitkár figyelmét arra, hogy Babsa községben 31 telepest megfosztottak birtokától, ami ellentétben áll a román kormánynak a Tanács 1925 június 11-i ülésén vállalt kötelezettségével.

A Főtitkár 1925 augusztus 18-án táviratilag értesíti Titulescut Tornya táviratáról, aki 1925 augusztus 29-én megcáfolja Tornya állításait. Tornya és Titulescu táviratait a Főtitkár 1925 szeptember 1-én a Tanács tagjainak tudomására hozza (C. 472. 1925. I.). Ezenkívül a Főtitkár 1925 augusztus 31-én megküldi a Tanács tagjainak a román kormány 1925 április 27-i beadványához csatolt melléletek átdolgozott szövegét, amit a román kormány időközben nyújtott be (C. 469. 1925. I.).

A *Nemzetek Szövetségének Tanácsa* (jelzett összetételében) 35. ülészakának 9. nyilvános ülésén, 1925 szeptember 5-én újra foglalkozott az ügyvel, melynek előadója Mello-Franco brazil nagykövet volt. Titulescu román követ hosszú nyilatkozatában védte a román kormány ismertetett álláspontját, majd 700.000 aranyfrank kártérítést ajánlott fel a telepesek kártalanítására. Mello-Franco előadó határozati javaslatot terjeszt elő, hangsúlyozván, hogy a Hármas Bizottság kétségesnek tartja az agrártörvény 10. szakaszának érvényességét, de úgy tűnik fel előtte, hogy a román kormány ajánlata kedvezőbb a telepesek érdekeinek szempontjából, mint egy bírói ítélet, amely megsemmisíti a 10. szakaszt. Ennél fogva ajánlja a román kormány javaslatának az elfogadását, amit a Tanács egyhangúlag meg is tesz (C. 505. 1925. I. — J. O. VI-e., An. No. 10).

A Tanács 37. ülészakának 1925 december 11-i ülésén Mello-Franco egy határozati javaslatot terjeszt elő, mely a román kormány által fizetendő 700.000 aranyfrank szétosztási módozatait szabályozza (C. 790. 1926. I.). Időközben a román kormány egy kimutatót tesz közzé a Szövetség hivatalos lapjában a telepesek helyzetéről (J. O. VI-e. A. No. 10).

A román kormány nevében 1926 augusztus 9-én Petrescu-Comnène berni követ bejelenti egy négy melléklettel ellátott levélben, hogy a telepesek nem fogadják el a Tanács által 1925 december 11-én megállapított fizetési módozatokat s ezért új fizetési módot javasol (C. 388. 1926. I.). A Főtitkár 1926 június 16-án küldi meg

fenti levelét a Tanács tagállamainak, bejelentvén, hogy a Hármas Bizottság elfogadta a román kormány által ajánlott fizetési eljárásra vonatkozó módosítást (C. 388. 1926. I.). A román kormány 1926 október 13-i levelében ismerteti a fizetések végrehajtásának addigi állapotát (C. 588. 1926. I.), majd 1927 február 26-án bejelenti, hogy a kérdéses összeget kiutalta az illetékes pénzügyigazgatóságokhoz (C. 91. 1927. I.). Végre 1927 június 9-én részletes kimutatást küld a kifizetett összegekről (C. 326. 1927. I.).

A román kormány 1928 április 11-én áttette a Főtitkársághoz a telepesek ügyére vonatkozó fizetési aktákat, melyeket a Főtitkár a Tanács tagállamaival közölt (C. 183. 1928. I. J. — O. IX., No. 6. p. 798).

Ezzel az utolsó aktával lezáródott a telepesek ügye, melynek elintézése egyik félt sem elégítette ki. Politikai szempontból azonban kétségtelen, hogy a román kormány vereséget szenvedett, s hogy a Tanács elítélte a romániai kisebbségi agrárpolitikát.

Bármennyire jogtalanak és igazságtalanak találnánk is a Tanács határozatát, még is el kell ismernünk, hogy a Nemzetek Szövetsége nélkül a telepesek még ehhez a nyomorúságos 700.000 aranyfrankhoz sem jutottak volna, amely csak morzsa ugyan, de mégis több a semminél.

3. *Torontáli régi telepesek ügye.* Tornyai Gyula július 19-én panasz tárgyává tette, hogy 129 torontálkeresztesi magyar telepes birtokát a román agrárreformtörvény 7/a. cikke értelmében, mint a magyar kath. vallásalap birtokát teljességében kisajátították.

A Főtitkár Tornyai petícióját 1925 augusztus 28-án közölte a román kormánnyal, amelynek nevében Petrescu-Commène berni követ 1925 szeptember 25-én nyújtotta be a választ, mely szerint a panasz tárgyát alkotó birtok holtkéli birtok s a kisajátítás alól nem menthető fel.

A Főtitkár a petíciót s a román kormány választát 1925 szeptemberben (?) közli a tanácsstagokkal (C. 601. 1925. I.).

Tornyai Gyula 1926 január 4-én levélben és táviratilag értesíti a Főtitkárságot, hogy a román kormánnyal időközben létrejött megegyezés kielégíti a telepesek érdekeit, *miért is a panaszt visszavonja!*

A román kormány 1926 január 6-i levelében bejelentette, hogy a „panaszosok beismerték panaszuk alaptalanságát, meg vannak elégedve a tett intézkedésekkel s a panaszt visszavonják“.

A Főtitkár mind a két utolsó iratot a Tanács tagjainak tudomá-

sára hozta (C. 12. 1926. I.) s ezáltal az ezen ügygel kapcsolatos kisebbségvédelmi eljárás lezáródott.

4. *Az Anghelescu-féle magánoktatási törvénytervezet ügye.* Az erdélyi magyar egyházfők: Majláth Gusztáv róm. kath. püspök, Nagy Károly ref. püspök és Ferenc József unitárius püspök, a ref. és unitárius egyházkerületek főgondnokai és a róm. kath. Status elnöke 1925 május 6-án petíció tárgyává tették az Anghelescu-féle magánoktatási törvénytervezet különböző intézkedéseit. A Főtitkár a sürgősségi záradék alkalmazásával a panaszt megküldte 1925 május 30-án a Tanács tagállamainak, anélkül, hogy a román kormány válaszát bevárta volna (C. 299. 1925. I.).

Petrescu-Comnène berni román követ 1925 június 4-én egy ideiglenes választ küldött a Főtitkárságnak, amely éles bírálata a magyar uralom régi iskolapolitikájának. Comnène ezen válasza az ügyet a Magánoktatási törvény keretei közül kiemeli s az általános iskolai helyzetre tereli át. A Főtitkár 1925 június 8-án küldi meg a Tanács tagjainak Comnène fenti ideiglenes válaszát (C. 337. 1925. I.).

A román kormány 1925 június 18-án nyújtotta be válaszát öt melléklettel, melyben liberális iskolapolitikáját dicséri s a panaszosok állításait igyekszik megcáfolni. E választ mellékletei nélkül a Főtitkár 1925 június 26-án közölte a Tanács tagjaival (C. 379. 1925. I.).

A panaszló egyházak nevében dr. Balázs András prelátus kanonok és dr. Balogh Arthur szeptember 7-én egy kivonatos és szeptember 15-i dátummal egy terjedelmes pótbeadványban ismertették az erdélyi magyarság kultúrsérelmeit, valamint az azokkal kapcsolatos egyházi és iskolai agrársérelmeket. A pótpanaszt a sürgősségre való tekintettel a Főtitkár megküldte a tanácsstagoknak anélkül, hogy a román kormány válaszát bevárta volna (C. 555. 1925. I.).

A román kormány 1925 december 1-én Petrescu-Comnène berni követ útján terjedelmes beadványban válaszolt a pótpanaszra s a választ a Főtitkár 1925 december 3-án közölte a Tanács tagjaival (C. 738. 1925. I.).

Az erdélyi kisebbségi egyházak 1925 december 11-én rövid memorandumban tiltakoztak a törvénytervezet parlamenti tárgyalása ellen, amire a román kormány 1926 január 6-i levelében válaszolt. A Főtitkár mindkét iratot megküldte a Tanács tagjainak (C. 4. 1926. I.).

A román kormány 1926 február 8-i beadványában újabb adatokkal pótolta az 1925 december 1-i részletes válaszát, amit a Főtitkár a Tanács tagjaival közölt. (C. 68. 1926. I.).

A *Tanács Hármás Bizottsága*, mely Nagybritannia, Franciaország és Japán képviselőiből állott, 1926 március 18-án vizsgálat tárgyává tette az ügyet s megállapította, hogy a kérvényezők állításai az esetek nagy számában nem felelnek meg a tényeknek. Ugyancsak kedvezőtlen döntést hozott a panasz többi pontjaira is (J. O. VII-e Année. No 6).

Nagybritannia hármásbizottsági delegátusa a Hármás Bizottság nevében 1926 március 18-án táviratilag köszönetet mondott a román kormánynak az ügy kivizsgálása érdekében kifejtett buzgalméért (J. O. VII-e Année. No 6).

Ezzel a határozattal és sürgönnyel az ezen ügyben indított eljárás lezáródott. A román kormány kívánságára az ügyszhez tartozó iratok nyilvánosságra kerültek.

Önként felvetődik az a kérdés: a panasz állításai megfeleltek-e a tényeknek, vagy nem? Válaszunk igenlő. Hogyan hozhatott akkor a Hármás Bizottság elutasító döntést? Válaszunk kategórikus: a Nemzetek Szövetségét semmiféle felelősség nem terheli. A sikertelenség oka kisebbségeink nemzetközi védelmi szempontból való szervezetlenségében rejlik s a felelősség azokra hárul, akik minden cáfolat nélkül engedték az archivumba tenni az azelőtt beadott panaszokat. Ezen a helyen nem bocsátkozunk a részletekbe, azt azonban mégis furcsának találjuk, hogy 1925-től 1930-ig, tehát öt év alatt még senki sem dolgozta ki annak a román okmányoknak a cáfolatát, mely a kedvezőtlen döntésre vezetett.

5. *A szászvárosi Kuun-kollégium ügye.* Nagy Károly püspök és Bethlen Ödön főgondnok 1925 augusztus 9-én az erdélyi ref. egyház nevében sérelmezték a fenti kollégium épületének a román hatóságok által történt elrekvírálását. Petrescu-Comnène berni követ 1925 szeptember 23-i válaszában arra fekteti a fősúlyt, hogy az ügy a román bíróság előtt fekszik. A Főtitkár a fenti két iratot 1925 szeptember 30-án közli a Tanács tagjaival (C. 594. 1925. I...

A panaszosok 1925 december 3-án újabb beadványban ismertetik a kérdést, mire a román kormány (Comnène) 1926 február 13-án válaszol s felhívja a Tanács figyelmét a Magánoktatási töávénnel kapcsolatos panasz tárgyában 1925 december 1-én (C. 73r8 1925.) adott válaszára. A Főtitkár mind a két iratot közli a Tanács tagjaival (C. 91. 1926. I.).

A román kormány később visszaadta az elrekvirált épületet, amit az egyházak viszont a kormánynak rendes adás-vételi szerződéssel eladtak. Ezzel az aktussal az eljárás lezáródott.

6. *Csíki magánjavak ügye.* Dr. Pál Gábor és többek 1927 június 25-én panasz tárgyává tették a csíki magánjavak birtokainak, ingatlanjainak és ingóságainak (épületek, iskolák, árvaház, gazdasági gépek stb.) az agrárreform alapján való kisajátítását, illetve elkobzását (1929 június 25).

A Főtitkárság a petíciót megküldte a román kormánynak válaszadás végett. A román kormány 1929 október 2-án kelt ideiglenes válaszában bejelenti, hogy terjedelmes választ szándékozik adni s felel egyúttal az egyes felvetett kérdésekre. A Főtitkár a fenti okmányokat megküldi a Tanács tagjainak (C. 502. 1929. I.). A román kormány 1930 január 9-én adott részletes válaszában kitér a panasz által felvetett három fontos kérdésre, mégpedig: a) a panasz által felhozott azon érvelés, hogy a kisajátítást végző Comitétul Agrar egy politikai szerv, nem állja meg a helyét, mert a kisajátítások végrehajtására felállított Comitétul Agrar nemzetiségre való tekintet nélkül és a politikai pártoktól függetlenül végzi feladatát.

A kisajátítást a román kormány „Jure successionis” alapján hajtotta végre, mert a szóban levő javak a magyar állam tulajdonát alkották. A kisajátítással a székely parasztok nyertek, mert a föld saját tulajdonukba ment át. Igaz ugyan, hogy a birtokok szétosztása alkalmával román parasztnak is juttattak belőle, de ezeknek a száma elenyészően csekély.

b) A panaszosok azon állítása, miszerint elkobzásról, nem pedig kisajátításról van szó — mert ingóságokat is elvették —, értelmezés kérdése. A román kormány jogosan vehette el az ingóságokat is, mert a „Jure successionis” alapján járt el.

c) Ami pedig a panaszosok által felhozott differenciális eljárást illeti, nem állja meg a helyét, mert a naszódi és a karánsebesi határőrségeknek javai nem tekinthetők jogilag ugyanolyanoknak, mint a csíki határőrség javai. Míg a csíki magánjavak az 1848-as események miatt konfiskáció tárgyát alkották, addig a naszódi és karánsebesi határőrségek javainak birtoklási joga nem lett megszakítva semmiféle hatósági aktus által. Máskülönben is nevezetteknek azért hagyattak meg közös tulajdonban a javak, mert a kisajátítás által sokkal kedvezőtlenebb helyzetbe jutottak volna, mint a többi földhözjutott paraszt.

A panaszosok 1929 december 15-én és december 23-án, majd

1930 május 14-én pótpanaszukban részletesen vázolják a kisajátítással kapcsolatos eseményeket s statisztikai táblázatokat közölnek a földosztással kapcsolatban. A román kormány 1930 május 8-án válaszol a pótpanaszokra (C. 266. 1930. I.).

Perzsia, Nagybritannia és Finnország képviselőiből összeállított Hármás Bizottság foglalkozott az ügygel. A Hármás Bizottság adatokat kér a román kormánytól arra nézve, hogy az ingóságokkal mi történt, valamint a császári rezolúciónak és a három magyar miniszter felterjesztésének eredeti szövegezésben való bemutatását kéri, annak megállapítására, hogy a panaszosok vagy a román kormány interpellációja a valódi.

A román kormány válaszában kifejti, hogy a gazdasági gépek a háború alatt tönkrementek, az árvaház állami kezelésben van és az egyes épületek viszont az erdőőrök rendelkezésére bocsájtattak.¹

7. *Névelemzés ügye.* Az erdélyi Magyar Párt vezető férfiai 1930 május 25-én panasz tárgyává tették a román közoktatásügyi miniszternek a névelemzés tárgyában kiadott rendeleteit. Az eljárásra vonatkozóan lásd fenti megjegyzésünket.

8. *A kultúrzóna ügye.* Az 1930 szeptember 5-én beadott panasz sérelmezi az elemi oktatásról szóló 1924. évi törvénynek 159. cikkét, mely kedvezményben részesíti a magyarul mit sem tudó regáti tanítókat, ha a Székely-földön vállalnak állást. Az eljárásra vonatkozóan szintén lásd fenti megjegyzésünket.

9. *A gyergyói közbirtokosság ügye.* Dr. Pál Gábor és többen 1930 május 14-én panaszt emeltek a Gyergyó-környéki román lakosság által erőszakkal elvett közbirtokossági birtokok ügyében. 1930 június 1-én dr. Pál Gábor visszavonja a panasznak Gyergyó községre vonatkozó részét. A román kormány 1930 augusztus 30-án beterjeszti észrevételeit. (C. 601. 1930. I.)

B.

A magyar kormány, vagy annak külföldi képviselői által beadott kisebbségvédelmi tárgyú jegyzékek, memorandumok stb.

¹ Az ügy még folyamatban van. Kompetens román körökből származó információink alapján, melyeket egyik munkatársunk Genfben szerzett be az ügy befejezésére nézve, azt jósolhatjuk, hogy a kérdés esetleg a hágai döntőbíró elé lesz utalva. A román kormány ennek a megakadályozására ajánlatot fog tenni, hogy az ügyet a bukaresti Legfelsőbb Bíróság (Curtea de Casatii) újra tárgyalja s hogy annak döntése kötelező legyen mind a két félre. Előre láthatóan az ügy kompromisszummal fog lezáródni.

Szerkesztő.

száma négy. Van még egy ötödik kormánybeadvány is, ez azonban a későbbiekben szereplő C. 258. M. 142. 1923. I. sz. román kormányválasznak rövid rektifikációja s nincs összefüggésben a kisebbségi sérelmekkel. A négy kormánybeadványból kettő agrár, egy általános s egy kultúrsérelmeket tárgyal.

A szóbanlevő négy beadvány tárgya és elintézési módja a következő:

1. *A magyar kir. külügyminiszter (gróf Teleki Pál)* 1920 december 31-én kelt 13/pol. számú és a Szövetséges és Társult Főhatalmak budapesti főmegbízottaihoz intézett jegyzékben ismerteti a román agrártörvénynek (1919 szeptember 20-i) Erdélyre vonatkozó rendelkezéseit, valamint az 1920 november 20-i román kormányrendelet agrárvonatkozásait, melyek a magyar kisebbség birtokállományának teljes elkobzására, kisajátítására vezetnek. Kéri a kérdéses törvény és rendelet végrehajtásának megszüntetése érdekében a közbelépést.

A magyar kormány beadványát a Commissaires-k megküldik a Nagykövetek Tanácsának.

Jules Cambon, a Nagykövetek Tanácsának elnöke 1921 április 15-én átteszi a jegyzéket a Nemzetek Szövetségének Főtitkárságához azzal, hogy a kisebbségvédelem a Nemzetek Szövetségének garanciája alá tartozik.

A Főtitkár 1921 május 14-én értesíti Jules Carbon elnököt, hogy a jegyzéket megküldte az összes tagállamoknak s felhívta egyúttal a figyelmét arra, hogy a Kisebbségi Szerződés még nincs ratifikálva, tehát a kisebbségek védelme még nincs a Nemzetek Szövetségének garanciája alá helyezve.

A Főtitkár a fenti jegyzéket több más beadvánnyal együtt 1921 május 20-án megküldi a Szövetség összes tagjainak. (C. 50. M. 24. 1921. I. Minorités d'origine hongroise, etc. . . Lásd: báró Bánffy és neje ügyet.

A román kormány nevében Filip Lahovary, a Nemzetek Szövetsége mellett akreditált román titkárság vezetője 1921 november 9-én terjedelmes választ nyújt be a Főtitkársághoz, melyben valótlán és téves adatokkal igyekszik bebizonyítani az agrárreform szükségességét, annak pártatlan végrehajtását és történelmi igazságtevést szolgáló céljait.

A Főtitkár 1921 november 29-én közli a Szövetség összes tagjaival a román kormány fenti választát (C. 488. M. 351. 1921. I.).

2. *A Nemzetek Szövetsége mellett működő Magyar Titkárság* (Réz Mihály) 1921 május 14-én a Főtitkársághoz beterjesztett részletes jegyzékben ismerteti az erdélyi magyar kisebbség sérelmeit.

A Főtitkár 1921 május 20-án megküldi a Szövetség összes tagjainak a fenti jegyzéket. (C. 50. M. 24. 1921. I. Minorités d'origine hongroise, etc. . . . Lásd előző ügyet és a báró Bánffy és neje beadványát.)

A román kormány nevében Filip Lahovary, a Nemzetek Szövetsége mellett működő román titkárság vezetője, 1921 november 30-án válaszol a jegyzékre, amelyben Réz Mihály személyét úgy állítja be, mint a románok legnagyobb ellenségét, ezáltal akarván bizonyítani a fenti magyar jegyzék elfogultságát és egyoldalúságát. Támadja a régi magyar uralom kormányainak nemzetiségi politikáját s a sérelmeket részletesen igyekszik megcáfolni.

A Főtitkár 1921 december 15-én küldi meg a román kormány válaszát a Szövetség összes tagjainak. (C. 522. M. 370. 1921. I. Minorités d'origine hongroise en Transylvanie.)

3. *A magyar kir. külügyminiszter* (gróf Bánffy Miklós) 1921 április 28-án jegyzéket intéz a Szövetséges és társult Főhatalmak budapesti megbízottjaihoz (Commissaires), amelyben ismerteti a készülő új román agrárreform-törvénynek a kisebbségi szerződést sértő rendelkezéseit és kéri a Szövetséges Főhatalmak közbelépését.

A magyar kormány párizsi delegátusa (Praznovszky) 1921 május 5-én felterjeszti a fenti jegyzéket a Nagykövetek Tanácsának elnökéhez.

Jules Cambon, a Nagykövetek Tanácsának elnöke 1921 június 24-én azzal teszi át a magyar kormány fenti jegyzékét a Nemzetek Szövetsége Főtitkársághoz, hogy „a román kisebbségi szerződés már érvényben lévén, a Nagykövetek Tanácsa úgy véli, hogy e szerződés rendelkezéseit érintő ügynek elintézésére a Nemzetek Szövetsége hivatott“.

A Főtitkár 1921 július 14-én megküldi a Szövetség összes tagjainak a külügyminiszter jegyzékét, a párizsi magyar delegátus kísérő levelét s Jules Cambon levelét (C. 230. M. 168. 1921. I.).

A rendelkezésünkre álló adatokból nem tűnik ki az, hogy a román kormány válaszolt-e e jegyzékre, vagy sem.

4. *A kolozsvári ref. tanárképző ügye.* A Nemzetek Szövetsége mellett működő Magyar Titkárság akkori vezetője, Baranyai Zoltán 1922 február 4-én panasz tárgyává teszi azt, hogy a román

hatóságok beszüntették s nem hajlandók engedélyezni a kolozsvári felekezeti egyetem működését.

A Főtitkár 1922 február 10-én megküldi a fenti beadványt a román kormánynak válaszáadás céljából.

A román kormány nevében Duca külügyminiszter 1922 április 16-án kelt válaszában ismerteti a román álláspontot, mely szerint a kérdéses egyetem felállítása engedély nélkül történt meg, működése pedig titkos volt.

A Főtitkár az ügy összes iratait 1923 május 1-én a Szövetség Tagállamainak tudomására hozza (C. 225. M. 123. 1922. I.).

Az előző leírásból látható, hogy a magyar kormány vagy annak képviselői által beadott jegyzékek egyetlen egy esetben sem voltak maguk után olyan intézkedést, ami a jegyzékeknek kedvező elintézését jelentené. A Nemzetek Szövetségének szervei nem léptek közbe sem az agrárügyekben, sem a kulturális sérelmek, sem az általános sérelmek orvoslásának érdekében. Tekintetbe kell vennünk azonban azt a tényt, hogy a kormánybeadványok az 1920—1930-as esztendőkhöz tartoznak, amikor Magyarországot még mint legyőzött államot kezelték s a magyar kormány a Nemzetek Szövetségénél egyetlen egy tagállam támogatására sem számíthatott.

Leszögezhetjük azonban mégis azt, hogy a magyar kormányok nem hagyták cserben idegen uralom alá került fajtestvéreinket. Mindent elkövettek azoknak érdekében, s hogy akciójuk nem vezetett sikerre, az nem a magyar politika hibája, hanem annak a gyűlölködő szellemnek, mely abban az időben az európai közhangulatot s politikát még egységesen uralta.

Megemlítjük még, hogy a Nemzetek Szövetsége archívumában fekszik egy önálló kormányválasz, amit a román kormány adott be a Nagykövetek Tanácsához 1921 április 4-én. A Nagykövetek Tanácsának nevében Jules Cambon 1921 április 15-én küldte meg ezt a választ a Nemzetek Szövetségének Titkárságához, ahonnan viszont 1921 május 20-án küldték szét a Szövetség tagállamainak (C. 50. M. 24. 1921. I.). Valószínű, hogy ez a válasz egy olyan hivatalos magyar jegyzékre vonatkozik, melyet a magyar kormány még a Nemzetek Szövetsége Titkárságának felállítása előtt adott be a Nagykövetek Tanácsához s bizonyossága annak, hogy még a legnehezebb pillanatokban is, amikor mint legyőzött félként állottunk szemben a Szövetséges Főhatalmakkal, a magyar kormányok kötelességüknek tartották a kisebbségi sorsba jutott magyarság érdekeinek megvédését.

A csonkamagyarországi nem hivatalos beadványoknak a száma hat. Ezek közül három általános, egy agrár-, egy személyi, egy pedig egyházi sérelmeket panaszol.

Tartalmuk és elintézésük módja a következő:

1. *A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* (Tormay Cécile) 1921 június 9-én egy kísérő levéllel továbbítja a Szövetséges és Társult Főhatalmak budapesti képviselői értekezletének elnökéhez, Castagnetto de Caracciolo herceghez a hódmezővásárhelyi fiókja által a Bajó lányok letartóztatásának ügyében 1921 június havában tett jelentését.

Castagnetto elnök az ügy iratait átteszi a Nemzetek Szövetségének Főtitkárságához 1921 július 15-én.

A Főtitkár 1921 szeptember 16-án közölte a panaszt a román kormánnyal.

A román kormány Filip Lahováry, a Nemzetek Szövetsége mellett működő román miniszter útján 1921 november 6-án nyújtotta be a választ, melyben a letartóztatott Bajó lányokat irredentizmussal vádolja s hisztérikáknak minősíti, mely betegség családjukban átöröklő jelenséggel bír. Egyúttal bejelenti, hogy a nevezett leányokat kitoloncolták Romániából.

A Főtitkár 1921 november 14-én ismerteti az ügy iratait a Szövetség összes tagjaival (C. 449. M. 323. 1921. I.).

2. *A Budapesten székelő Bocskay Szövetség* Baranyai Zoltán, a Nemzetek Szövetsége mellett működő Magyar Titkárság akkori vezetője útján 1921 október 6-án terjedelmes memorandumot nyújtott be a Nemzetek Szövetségének Főtitkárságához az erdélyi magyar kisebbség sérelmeiről. (Mémoire au sujet des violations de droit commises par le régime Roumain en Transylvanie contre les minorités nationales, de religion et de race. Publication de la Ligue pour la protection des minorités nationales de la Roumanie.)

A Főtitkárság 1921 október 13-án juttatta el a fenti memorandumot a román kormányhoz válaszadás céljából.

A román kormány nevében 1922 január 2-án kelt jegyzékével Alexis Catargi, Romániának a Nemzetek Szövetsége mellett akkori állandó képviselője válaszolt a petícióra. Válaszában főként az iskola és egyházi kérdésekre tér ki s statisztikai számokkal igyekszik bizonyítani a magyar kisebbség iránti türelmes politikáját.

A Főtitkár 1922 január 6-án ismertette az ügy iratait a Szövetség összes tagjaival (C. 65. M. 21. 1922. I.).

A román kormány nevében a román külügyminiszter 1922. április 1-én, 13031. sz. jegyzékben rektifikálja a január 2-án beküldött válaszában egyes részeit.

A Főtitkár 1922. április 21-én ismerteti a szövetség összes tagjaival a fenti rektifikációs jegyzéket. (C. 215. M. 117. 1922. I.)

3. A *Budapesten székelő Bocskay Szövetség* Baranyai Zoltán, a Nemzetek Szövetsége mellett működő Magyar Titkárság akkori vezetője útján 1921. október 7-én terjedelmes memorandumot nyújtott be a Főtitkársághoz az erdélyi magyar kisebbség agrársérelmeiről. (Mémoire de la Ligue pour la protection des Minorités Nationales au sujet de la réforme agricole de Roumanie.)

A Főtitkárság ezt a beadványt a Bocskay Szövetség előbb említett memorandumához csatolta s az eljárást illetően egy aktaként kezelte. A további eljárás tehát ugyanaz, mint a 2. alatt említett memorandumnál, azzal a különbséggel, hogy a román kormány válaszában (egy válasz mind a két beadványra) az agrárkérdést előző válaszára való hivatkozással intézi el (C. 65. M. 21. 1922. I.).

4. A Nemzetek Szövetségének támogatására alakult *Magyar-Székelő Egyesület* 1922. június 30-i kelettel részletes memorandumot terjeszt a Főtitkársághoz az erdélyi magyarok általános sérelmeiről. (Doleances soumisees au Conseil de la Société des Nations au sujet de la violation des engagements d'intérêt international figurant au Traité conclu le 9 décembre 1919 entre les Principales Puissances Alliées et Associées et la Roumanie.)

A Főtitkár 1922. október 17-én közli a panaszt a román kormánnyal.

A román kormány nevében Duca külügyminiszter 1923. március 4-én nyújtotta be a választ, amelyben a hamis adatok egész tömegével igyekszik bizonyítani a panasz állításainak valótlanosságát. A válasz a fősúlyt arra fekteti, hogy a közölt sérelmek újságcikkek-ből állították össze, már pedig Romániában a sajtószabadság olyan nagy, hogy a lapcikkek nem alkothatják a biztos hírforrás alapját.

A Főtitkár 1923. március 17-én közli a Szövetség összes tagjaival a fenti iratokat (C. 195. M. 116. 1923. I.).

Baranyai Zoltán, a Nemzetek Szövetsége mellett működő Magyar Titkárság akkori vezetője rövid levélben hívja fel a Főtitkárság figyelmét 1923. április 4-én, hogy a román kormány válasza azt engedi sejtetni, mintha a panaszt a magyar kormány adta volna be. Kijelenti, hogy a magyar kormány és a petíció beadása között semmi kapcsolat nincsen.

A Főtitkár 1923 április 11-én ismerteti a Szövetség összes tagjaival Baranyai Zoltán levelét (C. 258. M. 142. 1923. I.).

5. *A Magyar Nemzeti Szövetség* 1929 február 11-én határrevíziót kérő beadványában pár sorban kitér a romániai kisebbségek helyzetére is. Szerintünk a beadványt nem lehet kisebbségi panasz-nak minősíteni, mert semmiféle konkrét sérelmet nem hoz fel. Adatok hiányában nem is vonták a rendes eljárás alá.

6. *A magyar görögkatholikusok petíciója*. Az Országos Magyar Görögkatholikus Bizottság 1923 január 31-én a Magyar Külügyi Társaság közvetítésével petíciót nyújtott be a Nemzetek Szövetsége Főtitkárságához a román uralom alá került görögkatholikus intézmények és hívők elrománosításáról.

A román kormány 1923 május 26-án válaszol a petícióra, erős támadást intéz a hajdúdorogi gör.-kath. püspökség ellen s az általa véghezvitt elmagyarosítást vázolja.

A Főtitkárság 1923 június 1-én ismerteti az ügy iratait a Szövetség összes tagjaival (C. 388. M. 176. 1923. I.).

D.

A nem magyar származású petíciók száma kettő. Tartalmuk szerint főként egyházi és iskolai sérelmekkel foglalkoznak, de kitérnek a magyar kisebbség többi sérelmeire is.

1. *A General Presbyterian Alliance* nevében 1920 december 23-án J. L. Flemming titkár levelet intézett a Nemzetek Szövetségének Főtitkárához, javasolván, hogy a Nemzetek Szövetsége hívjon össze egy nemzet- és felekezeti közti értekezletet, amelynek feladata lenne a közép- és keleteurópai vallási kisebbségek kérdésének megoldása. Egyúttal betérjeszti az Alliance által Közép-európába, de különösen Erdélybe küldött tanulmányi bizottságának jelentését. (Report of the Commission to visit Central Europe on behalf of the Alliance of Presbyterian Churches Eastern section. . .).

A Főtitkár rövid levélben igazolja az üggyel kapcsolatos iratoknak a vételét, majd 1921 január 6-án az üggyhez tartozó összes okmányokat ismerteti a Szövetség összes tagjaival (21/68/5—41. 9956/9956. Council Document S. 4).

2. *Az amerikai unitárius bizottság petíciója*. Baranyai Zoltán, a Nemzetek Szövetsége mellett működő Magyar Titkárság akkori vezetője 1921 december 4-én betérjeszti a Főtitkársághoz az amerikai unitárius bizottság erdélyi útjáról tett jelentését (Transylvania

under the Rule of Roumania), kérve, hogy a jelentést kisebbségi petíciónak tekintsék.

A választ a román kormány nevében Filip Lahovary, Románia akkori állandó képviselője adta meg 1922 március 27-én kelt levelével, melyben a főszólyt az erdélyi magyar egyházak irredentizmusára helyezi.

A Főtítkár 1922 április 18-án küldi meg a Szövetség összes tagjainak a fenti iratokat. (C. 208. M. 113. 1922. I. Minorités religieuses d'origine hongroise en Roumanie.)

A román kormány válaszainak jellegzetes vonása a támadás és a tárgykerülés. Ott, ahol másképen nem leplezheti közegeinek visszaéléseit, a vádak halmazával illeti a kisebbségeket. Siránkozik azoknak illoyalitásáról, megbotránkozik vakmerőségükön, mely abból áll, hogy „végtelen jólétük és szabadságuk ellenére“ sincsenek megalégedve; panaszkodik a háborúelőtti magyar uralom ellen, mely százával gyilkolta le az erdélyi román tanítókat és papokat; pellengérré állítja Apponyt, a román gyermekek lelkének „hóhérvját“; előhossa Szent Istvántól Mária Teréziáig az összes törvényeket, hogy azoknak rég érvénytvesztett paragrafusaival Ferencz József uralkodása alatt szerzett jogokat vagy előnyöket kobozhasson el, illetve semmisítsen meg; tetemre hívja a multat, hogy a jelent szépítse s végül odakonkludál, hogy a román *többség* még ma is a magyar *kisebbségnek* az igája alatt nyög s hogy a „*tűrelmességről világhírű Romániában*“ a kisebbségek több jogot élveznek, mint a többségben levő román eredetű polgárok!

Saját politikájáról dicshimnuszokat zeng, melyek minden válaszában *azonos szöveggel* ismétlődnek meg s azoknak majdnem egy ötödrészét teszik ki. A kisebbségi panaszok állításait elfogultaknak, koholmányoknak, ferdítéseknek, képzelődéseknek minősíti s vannak olyan esetek, amikor minden bizonyítási kísérlet nélkül csak annyit mond: ez az állítás hamis, vagy: a kisebbségek nem mondanak igazat!

Hamisít, a legszembetűnőbb módon ferdíti el az idézett szövegeket, szavakat szúr be a kisebbségek mondataiba, hogy azoknak ekként meghamisított szövegét saját igazolására használja fel! Letagadja rendeleteit és intézkedéseit, községeket tüntet el a térképről, kijelentvén, hogy mivel ez vagy az a község nem létezik, a vele kapcsolatos sérelem sem lehet; külön statisztikát gyárt a Nemzetek Szövetsége részére, mely homlokegyenest ellenkezik a hivatalos statisztikával. Potemkin kisebbségi iskolákról vagy intéz-

ményekről számol be a Főtitkárságnak; soha ki nem fizetett számlákkal igazolja anyagi kötelezettségeinek a teljesítését s a legmerészebb valótlanságokat sorolja fel a panasz megdöntésére. A Bratianu kormány például azt írta a Főtitkárságnak: „a kisebbségek irredenták, s ezt nem mi mondjuk, a kormányon levők, hanem a demokráciájáról híres ellenzék. Bizonyítékul mellékeljük az *Universulnak*, a Maniu-Vajda hivatalos lapjának egyik cikkét.“

Bátran írhatta, hiszen mit tudja Genf, hogy az *Universul* soha sem volt a Maniuek lapja, hogy abban az időben éppen a kormány hivatalos lapja volt, s hogy a cikket a kormány csak azért íratta, hogy a kisebbségek ellen valamit produkálhasson?

Hivatkozik a már letárgyalt ügyekre, hogy a figyelmet elterelve, az újonnan fellépő sérelmeket régieknek tüntesse fel. Elismeri, hogy az átmeneti időszakban előfordulhattak egyes retorziófajta brutalitások, de azokat a kisebbségek rovására írja, melyek provokáló magatartásukkal felbőszítik a „türelmes románságot“.

És most jön a legnagyobb kérdés: *a Nemzetek Szövetsége nem veszi-e ezt észre?*

Ne vádoljuk a Kisebbségi Osztályt. Annak szervezete olyan, hogy minden jóakarató közbelépése már előre eredménytelen. Nem vonhatja kétségbe a kormány állításait egyszerűen azért, mert hatásköre ezt nem engedi meg.

A kisebbségek viszont eddig semmiben sem segítették elő munkálkodását. Petíciókat nyújtottak ugyan olykor be, de *azonkívül semmiféle olyan lépést sem tettek, mely kézzelfogható támpontot nyújtott volna az Osztály működéséhez*. Nem tartozik összefoglalásunk keretébe ennek a kérdésnek a tárgyalása, annyit azonban mégis megmondhatunk: előre látjuk, hogy valamikor, évek múltán, amikor már késő lesz, amikor úgy járunk ezzel is, mint ahogyan jártunk a megcsonkítással, vesszük elő majd a mulasztásokat s boncolgatni fogjuk azokat. S azon fogunk vitatkozni, hogy ha ezt és ezt tettük volna, mi lett volna?

Mert mit is hozhatunk fel igazolásunkra? Hogy a kormányválaszok titkosak? Romániával szemben ez sem áll. A román kormány odáig megy, hogy még a legvakmerőbb hamisítást is nyilvánosságra hozza. Odadobja azt az arcunkba s mi nézzük, csodálkozunk rajta, vagy megbotránkozunk, *de nem teszünk ellene semmit!*